

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI AKT VOSITALARIDAN FOYDALANIB TASHKIL QILISHNING SAMARADORLIGI

Sultonova Muxlisa Akramjonovna

Nordic International University 1-bosqich MTB-guruh magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari yordamida tashkil etishning samaradorligi tahlil qilinadi. Ona tili ta'limida o'quvchilarning savodxonligi, og'zaki va yozma nutqi, matnni anglash hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim o'rin tutadi. Interaktiv doska, multimedia taqdimoti, audio-video materiallar, elektron mashqlar va ta'limiy o'yinlar darsni qiziqarli, ko'rgazmali va natijador qiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ona tili, AKT, multimedia, interaktiv metod, savodxonlik, raqamli ta'lim.

KIRISH

Bugungi ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar o'qituvchining metodik faoliyatini boyituvchi, o'quvchini esa faol bilish jarayoniga jalb etuvchi vositaga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim sifatini oshirish, shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish va zamonaviy ta'lim sharoitlarini yaratish muhim vazifalar sifatida belgilangan (O'zbekiston Respublikasi, 2020). Boshlang'ich sinflarda ona tili darslari grammatik bilim berish bilan birga o'quvchining nutqiy tafakkuri, muloqot madaniyati, o'qish va yozish savodxonligini shakllantiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, boshlang'ich sinf o'quvchilari ko'rgazmali, obrazli va amaliy faoliyat orqali tezroq o'rganadilar. An'anaviy tushuntirish va daftar bilan ishlash usullari zarur, biroq ularni AKT vositalari bilan uyg'unlashtirish darsning ta'sirchanligini oshiradi. UNESCO hisobotida raqamli vositalar o'qituvchini almashtirmasligi, balki yuzma-yuz ta'limni boyitishi lozimligi qayd etiladi (UNESCO, 2023).

Tezisning maqsadi - boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini AKT vositalari asosida tashkil etish samaradorligini nazariy va amaliy jihatdan asoslash. Buning uchun AKTning didaktik imkoniyatlarini aniqlash, ona tili darslarida qo'llash shakllarini ko'rsatish hamda samaradorlik mezonlarini belgilash vazifalari qo'yiladi.

Nazariy asos

Pedagogik nazariyada o'quvchi bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qaraladi. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi haqidagi qarashlariga ko'ra, bola kattalar va tengdoshlari yordami, shuningdek mos o'quv vositalari orqali yuqoriroq bilish bosqichiga ko'tariladi (Vygotsky, 1978).

AKT vositalari ana shu jarayonda ko'makchi didaktik vosita bo'lib, mavzuni ko'rgazmali qiladi, mashqni tezkor tekshiradi va o'quvchiga xatoni tuzatish imkonini beradi.

Multimedia ta'lim nazariyasida ma'lumot vizual va verbal kanallar orqali qayta ishlanishi ta'kidlanadi. Matn, rasm, ovoz va harakat uyg'unligi o'quvchining mavzuni yaxshiroq idrok etishiga yordam beradi (Mayer, 2009).

Ona tili darslarida bu yondashuv harf-tovush munosabatini tushuntirish, imlo qoidalarini mustahkamlash, gap tuzish va matn ustida ishlashda ayniqsa foydalidir.

Masalan, soʻz tarkibini rangli ajratish, tovush talaffuzini audio orqali eshittirish yoki gap boʻlaklarini animatsion belgilash oʻquvchilarning qiziqishi va tushunishini oshiradi.

Asosiy qism

Ona tili darslarida AKTdan foydalanish bir necha yoʻnalishda amalga oshiriladi.

Yangi mavzuni tushuntirishda multimedia taqdimoti, elektron plakat, qisqa videolavha va animatsiyalardan foydalanish mumkin.

Mustahkamlash bosqichida interaktiv mashqlar, moslashtirish, boʻsh joyni toʻldirish, soʻzlardan gap tuzish, xatoni topish kabi topshiriqlar beriladi.

Nazorat jarayonida esa elektron test va tezkor savol-javoblar oʻqituvchiga sinfdagi oʻzlashtirish holatini aniqlash imkonini beradi.

AKTning birinchi muhim samarasi - oʻquvchi motivatsiyasining oshishidir. Boshlangʻich sinf bolalari rang, ovoz, harakat va oʻyin elementlariga qiziqadi. Shu bois elektron didaktik oʻyinlar yordamida imlo qoidalarini takrorlash yoki matndagi asosiy fikrni topish oddiy mashqqa qaraganda faolroq bajariladi. Biroq oʻyin dars maqsadini bosib ketmasligi lozim. Texnologiya taʼlim natijasiga xizmat qilgandagina ahamiyatli boʻladi (UNESCO, 2023).

Ikkinchi samaradorlik koʻrsatkichi - nutqiy va yozma savodxonlikning rivojlanishidir. Audio materiallar toʻgʻri talaffuz, urgʻu va ohangni eshitish orqali oʻrganishga yordam beradi.

Videolavha asosida hikoya tuzish soʻz boyligini oshiradi, gaplarni mantiqiy bogʻlashga oʻrgatadi.

Elektron matn bilan ishlashda oʻquvchilar imlo xatolarini topish, tinish belgilarini qoʻyish, gaplarni tartiblash kabi amallarni bajaradilar. Bu mashqlar darhol teskari aloqa berishi va oʻquvchini oʻz xatosini koʻrib tuzatishga undashi bilan foydalidir.

Uchinchi jihat - differensial yondashuv imkoniyatidir. Sinfdagi oʻquvchilarning tayyorgarlik darajasi turlicha boʻladi: ayrimlar matnni tez oʻqiydi, boshqalar imlo yoki talaffuzda qiynaladi.

AKT yordamida oʻqituvchi murakkabligi turlicha boʻlgan topshiriqlarni tayyorlashi mumkin. Masalan, sustroq oʻquvchiga rasm asosida soʻz tanlash, kuchliroq oʻquvchiga esa shu soʻzlar ishtirokida kichik matn tuzish vazifasi beriladi. Bunday yondashuv har bir oʻquvchining imkoniyatiga mos rivojlanishini taʼminlaydi.

AKTdan foydalanishda metodik talablar ham muhim. Ekran vaqti boshlangʻich sinf oʻquvchilarining yoshiga mos boʻlishi, darsning butun qismi kompyuter yoki projektorga bogʻlanib qolmasligi kerak.

Raqamli materiallar oldindan tekshirilishi, matnlar savodli, ranglar koʻzga qulay, audio va videolar qisqa hamda mazmunli boʻlishi zarur. Eng muhimi, AKT oʻquvchilarning jonli muloqoti, ogʻzaki javobi va daftar bilan ishlashini cheklamasligi lozim.

Samaradorlik mezonlari

Boshlangʻich sinflarda ona tili darslarida AKT vositalarining samaradorligi oʻquvchilarning darsga qiziqishi, mavzuni tushunishi, ogʻzaki va yozma nutqda xatolarning

kamayishi, mustaqil ishlash ko'nikmasining kuchayishi, nazorat natijalarining yaxshilanishi hamda o'qituvchining tezkor teskari aloqa bera olishi orqali baholanadi.

Agar AKT qo'llangan darsda o'quvchi faol javob bersa, topshiriqni mustaqil bajarsa, o'z xatosini topib tuzatsa va o'rgangan qoidani yangi vaziyatda qo'llasa, dars samarali tashkil etilgan hisoblanadi.

Amaliy jihatdan eng maqbul model - an'anaviy metod va raqamli vositalarni uyg'unlashtirishdir. Masalan, dars boshida qisqa motivatsion video, asosiy qismda o'qituvchi izohi va guruhli mashq, mustahkamlashda interaktiv topshiriq, yakunda esa og'zaki xulosa va daftar bilan ishlash berilishi mumkin. Mayer (2009) ta'kidlaganidek, multimedia samarasi ortiqcha bezaklar bilan emas, balki o'quv maqsadiga xizmat qiladigan mazmuniy uyg'unlik bilan yuzaga keladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini AKT vositalaridan foydalanib tashkil etish ta'lim jarayonining ko'rgazmaliligi, qiziqarliligi va natijadorligini oshiradi. AKT o'quvchilarning diqqatini jalb etadi, nutqiy faolligini kuchaytiradi, imlo va grammatik ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, texnologiya dars maqsadini almashtirmasligi, balki o'qituvchi tanlagan metodik yechimni kuchaytirishi zarur. Demak, AKTdan maqsadli va metodik asoslangan foydalanish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi. (2020). "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, O'RQ-637-son, 23-sentabr 2020-yil.
2. UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report 2023: Technology in education. Paris: UNESCO.
3. Mayer, R. E. (2009). Multimedia Learning. Cambridge University Press.
4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society. Harvard University Press.